

MESTO MRTVIH POD MNOZICAMI ŽIVIH

► Gregor Pavlič

Star pregovor pravi: *Vse poti vodijo v Rim.* Dejansko se v večno mesto dan za dnem zgrinjajo množice romarjev in turistov, ki si poleg drugih znamenitosti ogledajo tudi osrednji vatikanski trg z mogočno renesančno katedralo. A le redki med njimi vedo, da so globoko pod glavnim oltarjem pred šestimi desetletji po neverjetnem spletu okoliščin odkrili pozabljeni grob apostola Petra, ki mu je posvečena ta največja katoliška cerkev na svetu.

Grob
apostola Petra

OKTAVIJANOVA ZMAGA NAD MARKOM ANTONIJEM IN KLEOPATRO v bitki pri Akciju v Jonskem morju 2. septembra 31 pr. n. št. v rimski zgodovini pomeni začetek obdobja, imenovanega rimski mir (lat. pax Romana ali tudi pax Augusta). Z zmago je Gaj Avgust Oktavijan (od leta 63 pr. n. št. do 14 n. št.), pranečak ubitega Cezarja, prevzel oblast nad cesarstvom in številne nazive: Avgust (vzvišeni), Cezar (v spomin na sorodnika), pontifex maximus (veliki svečenik), pater patriae (oče domovine) in princeps (prvi med enakimi – da je pomiril senatorje, ki so v njem videli nevarnost diktatorja); vpeljal je tudi ljudsko štetje. V več kot dve stoletji dolgem obdobju, ki je sledilo, se je dokončno oblikoval rimski pravni sistem, ki je zameetek zahodnega pravnega sistema. Meje

cesarstva so varovale rimske legije, zato je ta čas minil brez vdorov tujih vojsk, ni bilo socialnih neredov, v cesarstvu sta cvetela gospodarstvo in trgovina, spet sta oživel umetnost in arhitektura.

► OD SKROMNEGA GROBA DO KATEDRALE

Leta 64 je Rim zelo prizadel velik požar. Zgodovinarji so si edini, da ga je podtaknil kar cesar Neron sam, ker je želel na kraju, kjer so takrat živeli v glavnem siromašni prebivalci, postaviti novo vilo. Da bi preusmeril pozornost od sebe, je za požar obtožil kristjane, ki so živeli v mestu. Tako se je začelo veliko preganjanje, katerega brez dvoma najbolj znana žrtev je bil apostol Peter, ki so ga med letoma 64 in 70 usmrtili tako, da so ga križali z glavo navzdol. Ker

je bilo veliko mestno dirkališče (lat. Circus Maximus) zaradi požara razdejano, je bil edini primeren kraj za javno usmrnitev Neronov cirkus, ki je stal zunaj rimskega obzidja, ob vznožju Vatikanskega griča, na desnem bregu Tibere. Ker je ta pogosto poplavljala, ozemlje ni bilo kaj prida vredno, zato so onkraj ceste, imenovane Via Cornelia, revni Rimljani pokopavali pokojnike. Tja so položili tudi truplo apostola Petra.

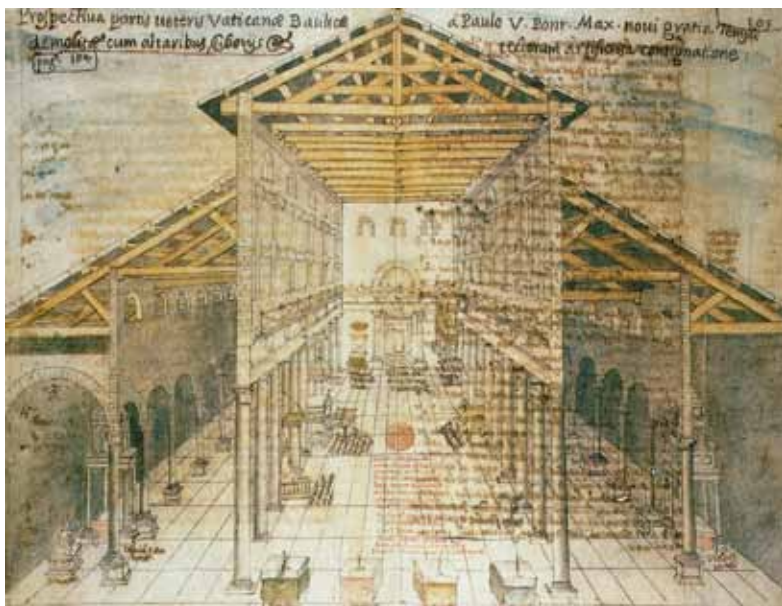
Na začetku 4. stoletja je rimski imperij že začenjal slabeti in cesar zahodnega cesarstva Konstantin je spoznal, da bo za vezivo velike države treba kaj več kot božanstvo cesarja. Kot dober politik in državnik je izkoristil novo vero. Pri tem mu je pomagal cesar vzhodnega dela Licinij, ki je leta 313 predlagal verski tolerančni edikt. Ta je izenačil kristjane v rimskem cesarstvu s pripadniki drugih verstev, kar je pomenilo konec njihovega preganjanja. Konstantin, ki se je tudi spreobrnil v kristjana, je sklenil nad grobom sv. Petra zgraditi veliko

cerkev, a ga je pri tem oviral Vatikanski grič z nekropolo – mestom mrtvih, ki so ga zgraditi v letih 130–300. Ob ulicah so stale spominske kapelice mrtvih in mavzoleji rimskih družin, v katerih je bilo tudi do 150 žar. Meščani so jih redno obiskovali ter mrtvim sorodnikom nosili hrano in pijačo, kar so s pridom izkoriščali rimski berači in nepridipravi.

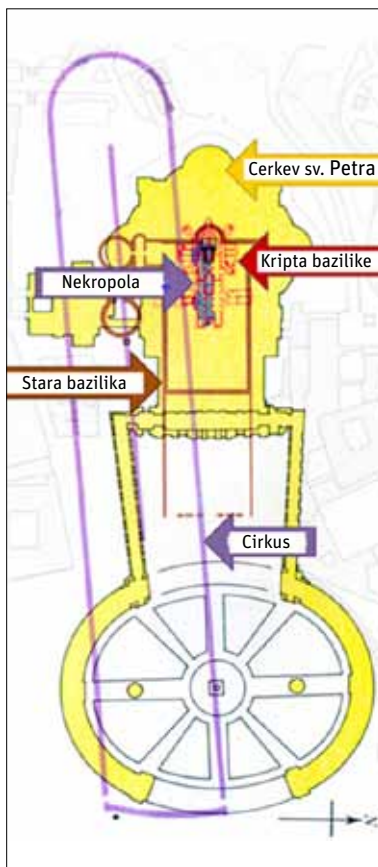
Konstantin je kmalu tako utrdil svojo oblast, da si je drznil narediti nekaj za tiste čase nepredstavljivega: dal je odrezal del Vatikanskega griča in zasuti nekropolo, s čimer je nastalo dovolj prostora za 110 m dolgo petladijsko baziliko, ki so jo začeli graditi okoli leta 320, približno 30 let pozneje pa je bila dokončana. Glavni oltar so postavili natančno nad grobom sv. Petra, ki je ležal na zahodnem delu zasute nekropole.

Védenje o nekropoli in natančnem kraju Petrovega groba je šlo v pozabo, čeprav je veljalo splošno prepričanje, da leži pod baldahinom (konfesio) cerkve. Proti koncu 15. stoletja

➔ Rekonstrukcija prve bazilike, ki jo je sredi 4. stoletja nad grobom apostola Petra dal postaviti cesar Konstantin.

je bila Konstantinova bazilika že v zelo slabem stanju, saj v času papeževega izgnanstva v Avignonu nihče ni skrbel zanjo. Po vrnitvi v Rim jo je papež Nikolaj V. sklenil popraviti, zato je povabil takrat najbolj znana arhitekta Albertija in Rosselina, da pripravita načrta. A papeža je prehitela bolezen in pred smrtjo je ravno še ukazal porušiti Kolosej, tako da je imel njegov naslednik Julij II. na voljo dovolj gradbenega materiala. Gradnja nove cerkve se je začela 18. aprila 1506 in končala 18. novembra 1626. V 120 letih, kolikor je trajala, se je zamenjalo 20 papežev in 7 arhitektov, katerih skice in načrte danes hrani galerija Uffizi v Firencah. Z dolžino in obsegom gradnje so se povečevali tudi stroški, zato so kot vir financiranja začeli prodajati odpustke. Nemškim duhovnikom zamisel ni bila preveč všeč in eden izmed njih, avguštinec Martin Luther (1483–1546), je ostro nastopil zoper takšno početje in sprožil gibanje, ki je privedlo do protestantizma. Po

☞ Kar 42 metrov visok egiptovski obelisk, ki stoji sredi trga pred katedralo sv. Petra v Rimu, so prvič postavili pred več kot 4000 leti v Aleksandriji, in sicer na čast zmagovalcu bitke pri Akciju ter začetniku rimskega miru. Leta 40 ga je dal cesar Kaligula prepeljati v Rim in postaviti sredi takratnega dirkališča, pozneje imenovanega Neronov cirkus, leta 1568 pa so ga prestavili na današnje mesto. Današnji trg sv. Petra leži točno nad nekdanjim dirkališčem, glavni oltar mogočne cerkve pa je postavljen nad krajem, kjer so pokopali apostola Petra.

Tridentinskem koncilu leta 1567 je papež Pij V. prepovedal vsakršno prodajanje in podeljevanje odpustkov za denar, a razkola v Cerkvi ni bilo več mogoče preprečiti.

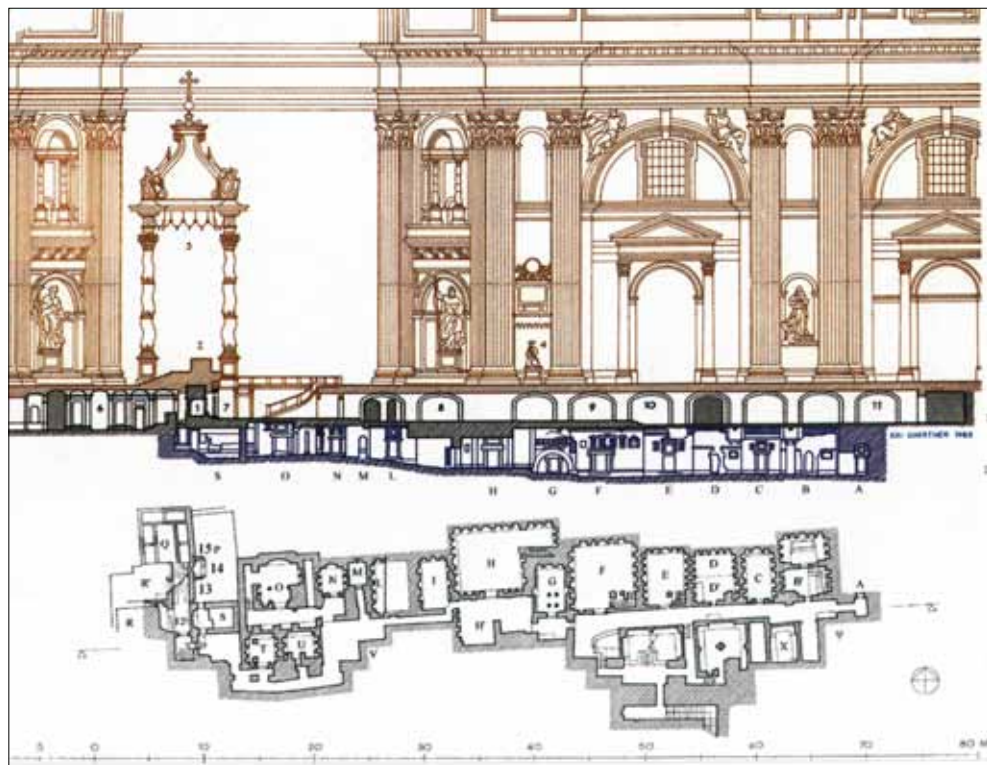
Pod velikansko, 220 m dolgo in 150 m široko baziliko so v 16. stoletju zgradili kripto (spodnjo cerkev), kjer so v sarkofagih pokopali nekatere pomembne vladarje in papeže. Ker pa je bila kripa precej nizka, je ob smrti papeža Pija XI. njegov naslednik Pij XII. prišel na zamisel, da poglobi njena tla.

▶ ZAČETKI ODKRIVANJA PETROVEGA GROBA

Ko so leta 1939 zaradi prenovitvenih del globoko pod znamenitim Berninijevim baldahinom začeli odstranjevati marmorni tlak v kripti, so

takoj naleteli na različne nagrobnike, od preprostih do umetelno okrašenih. Po treh mesecih dela je kopač v ladji na južni strani kripte na globini pol metra naletel na vrh opečnega zidu. Pred arheologi se je decimeter za decimetrom začel odkrivati prostor s polkrožnimi, bogato poslikanimi in s štukaturami okrašenimi nišami, v katerih so bile postavljene žare. A odkritje mavzoleja je bilo šele prvo v vrsti presenečenj, ki so sledila. Ko so dosegli 4,5 m nižja tla, pri čemer so morali odkopati kar 160 m³ prsti, so naleteli še na krščanski grob z okostjem. Po epitafu v latinščini so ugotovili, da pod bogato izklesanim podolgovatim marmornim pokrovom počiva ljubljena žena Aemelia Gorgonia, ki je imela ob smrtni uri 28 let, 2 meseca in 28 dni. Izkopavanja so nadaljevali

♥ Arheologi so posamezne mavzoleje in pomembne grobove vzdolž ulice označili s črkami.

še po uradnem dovoljenju papeža Pija XII., ki ga je izdal pod pogojem, da se v nobenem primeru ne sme posegati v območje groba sv. Petra, čeprav najbrž ni bil povsem prepričan, da bi globoko pod cerkvijo res utegnili najti posmrtno ostanke tako pomembnega svetnika.

Na začetku leta 1941 je nekaj kopačev začelo odstranjevati zemljo iz naslednjih dveh najdenih mavzolejev, drugi pa so kopali v neposre-

dni bližini. Že po nekaj dneh sta se pokazala naslednja dva mavzoleja, oba brez strehe in popolnoma napolnjena s steptano zemljo. Čeprav je kazalo, da je drugi grob manjši od prvega, so bili potrebni kar trije tedni, preden so ju izpraznili. Grob je bil glede na žare poganski, stene pa bogato okrašene s cvetličnimi motivi in štukaturami. Posebno pozornost arheologov je vzbudila freska, ki je očitno prikazovala lastnika grobni-

🔍 Prvi odkriti grob (slika levo), v katerem je bila pokopana mlada žena Aemelia Gorgonia, je kot šesti v vrsti dobil oznako F. Glede na epitafe, vklesane na oltarju na sredini, je bil last družine Caetennii. Arheologi so lahko prvič od blizu občudovali skoraj popolnoma ohranjeno arhitekturo in okrasje odkopanih mavzolejev iz časov rimske zlate dobe (slika desno).

ce, kako sedi ob mizi, v levi roki drži odprti zvitek, s prsti desne roke pa nakazuje štetje. Strokovnjaki so to pojasnili kot ponazoritev njegovega poklica.

Ker so bili vsi dotlej odkriti grobovi postavljeni v vrsto, so leta 1943 kopanje nadaljevali zahodno, tj. v smeri glavnega oltarja bazilike sv. Petra, saj so sklepali, da so odkrili eno od ulic nekdanje nekropole oziroma mesta mrtvih pod baziliko. Ker je prav v tistem času nemška vojska po kapitulaciji Italije že zavzela Rim, so morali kopati v popolni tajnosti: delavci so živeli pod zemljo, izkopano zemljo pa so vozili na vatikanske vrtove. Monsinjur Kaas, ki je vodil vsa dela, ni dovolil pisati nobenega gradbenega dnevnika, da v najslabšem primeru ne bi prišel v roke Nemcem.

Ena izmed naslednjih pomembnejših najdb je bil umetniško okrašen sarkofag Ostorie Helidon iz dragocenega prokoneškega marmorja. Pokojnica je bila hči rimskega senatorja in žena visokega rimskega uradnika, zato so jo k večnemu počitku položili z okoli glave ovito tančico, prepleteno z zlatimi nitmi, na roki je imela debelo zapestnico iz čiste zlate, spodnji del telesa pa so ji prekrili s tkanino vijolične barve, kakršno so po zakonu lahko nosili le pripadniki višjih slojev.

Vse našteje najdbe so potrdile, da se je v 3. stoletju med Rimljani počasi utrjevalo prepričanje v posmrtno življenje, zato svojih umrlih niso več sežigali. Poleg tega so se mnoge družine spreobrnila h krščanstvu in so zato začele svoje domače pokopavati na klasičen način.

Kopači so do leta 1949 odkopali še mavzoleje z oznakami G, H, I, L, M, N, O U, T in S, ko so se znašli pred novim presenečenjem: desno

od grobnice S so točno pod baldahinom nad glavnim oltarjem v baziliki naleteli na 7 × 4 m velik prostor, kjer ni bilo nobene grobnice. Na njegovem zahodnem robu je stal z rdečo malto ometan zid, v njem pa kapelica, ki je spominjala na poganski oltar. Pozneje se je izkazalo, da je bil ta rdeči zid ključni del zadnjega in obenem najpomembnejšega odkritja. Več kot očitno so ga zgradili zato, da bi preprečili posipanje zemlje na grobnice. Pred kapelico je bilo veliko preprostih grobov (raziskovalci so jih označili z grškimi črkami), od katerih so bili nekateri dokazano starejši od rdečega zidu. Del groba gama je delno ležal pod zidom, v njem pa so našli tudi del opeke z žigom opekarne, iz katerega so lahko razbrali leto izdelave (115–123). Podobno sta groba eta in theta ležala pod temelji dveh malih stebrov kapelice in sta bila zato gotovo starejša od nje. V enem od njiju so našli opeko iz časa cesarja Vespazijana (69–79).

Čeprav je vse kazalo, da so odkrili grob sv. Petra, je do dokončne potrditve preteklo še deset let. Spet so se spomnili na pismo, ki ga je okrog leta 120 napisal duhovnik Gaj, v njem pa omenja Petrov grob v nekropoli ob Neronovem cirkusu. Po vsej verjetnosti so zaradi preganjanja kristjanov nad grobom raje zgradili nevpadljiv pomnik, ki je bolj spominjal na pogansko obeležje kot na grob slavnega svetnika. Po drugih poznejših navedbah naj bi na tem mestu stal bakren sarkofag, ki je bil izhodiščna točka za zidavo Kostantinove bazilike. Čeprav je šlo zgolj za nepotrjene domneve, je monsinjorju Kaasu s samozavestno napovedjo, da bodo našli ta bakreni sarkofag s kostmi svetnika, uspelo

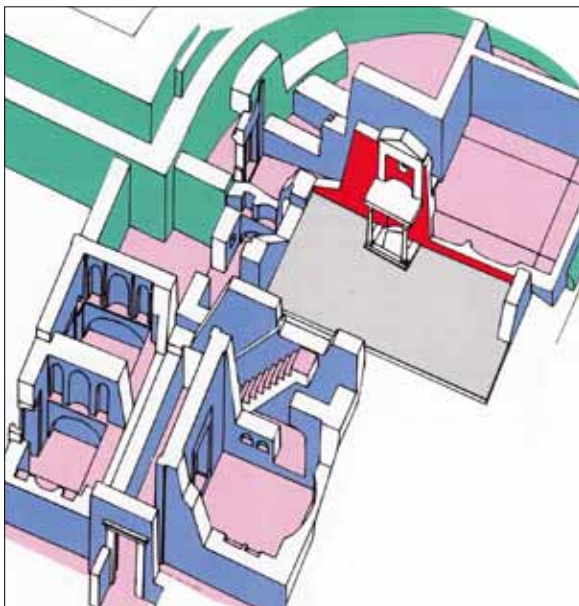

prepričati papeža, da je odobril nadaljnje raziskave.

Ko so odkopali še grobnico Q, so na drugi strani rdečega zidu naleteli na ozek prehod in pod njim na opečnat kanal za odvodnjavanje. Po pečatih na opekah so ugotovili, da je bil zgrajen po leta 161. Glede na to, da je vodil do grobnice R in da ga je bilo mogoče z ene strani zapahnuti, je morda služil kot rešilna pot za svete posode, ki so jih uporabljali verniki, ko so se zbirali na svetnikovem grobu. Strmino Vatikanskega griča na tem delu so arheologi lahko izračunali iz razlike višine tlaka grobnic O in Q, ki je na isti višini kot polje P, torej kar tri metre. Gradnja opornega zidu je bil torej zelo umestna.

► VSE BLIŽJE CILJU

Ko je bilo pomladi leta 1956 odkopanih 19 grobnic, so se strokovnjaki posvetili predvsem polju P, saj so se želeli prepričati, ali pod kapelico morda res leži v dokumentih omenjeni bakreni sarkofag. Delo je bilo še težje kot prej, saj niso hoteli motiti slovesnosti v baziliki, poleg tega pa so morali zelo paziti, da za-

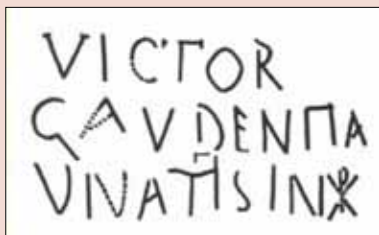
radi kakšne nepremišljene poteze ne bi prišlo do udara tal. Raziskave so dodatno zavlačevala tudi vedno nova odkritja prezidav prejšnje bazilike med 7. in 12. stoletjem. Tako so med drugim odkrili še dva glavna oltarja iz tega obdobja: oltar papeža Kalista II. (1119–1124) in oltar papeža Gregorja Velikega (590–604).

Pod kapelico so naleteli na jarek – lahko bi bil tudi grob –, vzporeden z grobovoma gama in theta. V njem so ležale človeške kosti, ki so jih dali v pregled strokovnjakom. Pri kopanju so na obeh straneh polja P našli še dva kratka oporna zidova. Tistega na južni strani so označili s črko G, onega na levi pa s črko S. Blizu zidu S so odkopali mozaični črno-beli tlak in veliko kovancev iz obdobja od 1. do 15. stoletja, kar je še dodatno poudarilo pomembnost kraja. Najstarejši štirje kovanci so bili še iz časa cesarjev Avgusta (43–14 pr. n. št.) in Domicijana (81–96). Zid G je bil dolg 0,87, debel 0,45 in visok 0,47 m, vendar to najbrž ni bila nje-

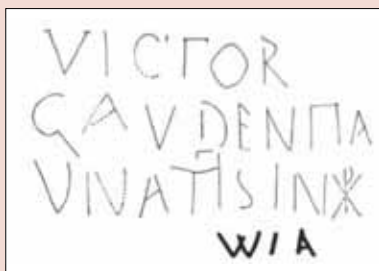
🔗 **Rekonstrukcija kapelice nad Petrovim grobom na robu polja P, tik ob rdečem zidu; njen tloris je meril približno 1,1 × 0,7 m, spodnja niša je bila visoka 1,4 m, višine zgornje pa ni bilo mogoče ugotoviti. Nad oltarno ploščo iz travertina, ki sta jo podpirala dva marmorna stebriča, je bila manjša odprtina, ki je vodila v prehod. Po uporabljenem gradivu sodeč je bila kapelica zgrajena okoli leta 160.**

Skriti pomen grafitov

Posebnosti, po kateri se grafiti, najdeni na zidu ob kapelci nad grobom sv. Petra, razlikujejo od drugih v antičnem Rimu, sta njihova množičnost in skrivna govorica. Tako je neznan obiskovalec tega kraja na zid napisal VICTOR GAUDENTIA VIVATIS IN ✱ (znak za Kristusa).

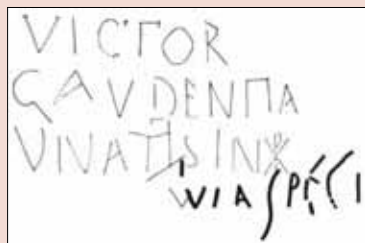

Potem je on ali nekdo drug spodaj s šifrirano pisavo dodal W (VIVATIS) I(N) A (prva črka, začetek, Stvarnik oz. Bog).

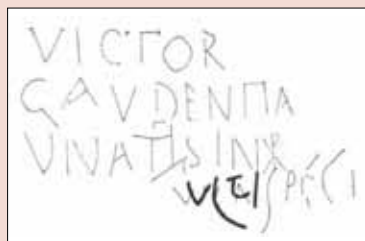

Nato so grafit dopolnili z besedo SPECI, ki jo moramo razlagati kot roditelj besede SPECTUS (tako nepravilno latinščino so v tistem času govorili v

Rimu), kar skupaj pomeni: Naj Victor in Gaudentia živita v Kristusu na poti v grob!

Potem so grafit še nadaljevali z besedo ULTI, ki so jo vstavili pred SPECI. *Ulti speci* ali maščevanje groba lahko razumemo, če poznamo napis Iustus rem publicam ultus est armis (maščeval je državo s svojo vojsko) na slavoloku zmage, ki so ga postavili v čast Konstantinu, ki je pri Milvijemskem mostu premagal Maksencija.

Napis torej dodaja skriti pomen, da je apostolov grob zdaj zaščita in simbol mesta (Rima), čeprav sveti Peter sploh ni omenjen.

gova prvotna višina, ker so ga en del pri ravnanju terena za prvo baziliko skoraj gotovo porušili. Postavili so ga okoli leta 250, da bi utrdili rdeči zid in zaokrožili polje P. Na notranji strani zidu so arheologi našli skrito škatlasto odprtino (lokulus)

velikosti 0,77 × 0,29 × 0,31 m, ki je bila skrbno izdolbena in obložena z dragocenim marmorjem. Poleg ostankov rdeče malte iz bližnjega podpornega zidu, zemlje in drobcev marmorja so bili v njej še človeške kosti, ostanki škrlatne tkanine z

zlatimi nitmi, nekaj drobcev stekla in kovanci. Kdo ve, zakaj arheologi niso takoj sistematično izpraznili prostora. Poleg tega je eden od raziskovalcev opazil, da so predmeti v lokulusu pomešani z zemljo, zato je zahteval, naj jih ločijo od umazanije in spravijo v lesen zaboj. Tega so nato deponirali v vatikanski kripti in nanj pozabili.

Pomembnost polja P se je še povečala, ko so na drugi strani zidu G odkrili vrsto grafitov, med katerimi je najpomembnejši *πετρόζ ενεστι*, kar v grščini pomeni *Peter je tu na rdečem zidu*. Zdaj so arheologi spet postali pozorni na lokulus, v katerem je bilo le še nekaj ostankov zemlje in drobcev kosti (niso pa vedeli, kje je prava vsebina). Ugotovili so, da je bil zgrajen v Konstantinovem času, in sicer najverjetneje za posmrtno ostanke slavnega apostola. A ker ni bilo kronskega dokaza, so postavili hipotezo, da so v srednjem veku z vzhodne strani vdrl v odprtino in iz nje odnesli kosti. Ta bi se najbrž obdržala do danes, če arheologinja Margerita Carducci, ki se ji razlaga kolegov ni zdela verjetna, leta 1953 v kripti ne bi našla prej omenjenega lesenega zaboja. Ker ni bil posebej evidentiran, je začela raziskovati njegov izvor in kmalu ugotovila, da je bila njegova vsebina prej shranjena v lokulusu. K delu je pritegnila znanega učenjaka Veneranda Corentija, predstojnika antropološkega oddelka univerze v Palermu. Ta je leta 1956 začel podrobno raziskovati najdbo in junija 1963 objavil ugotovitve. Najdene kosti pripadajo moškemu čokate postave, ki je bil ob smrti star od 60 do 70 let in pokopan v zemljo. Laporna sestava zemlje, ki se je držala kosti, se popolnoma ujema z zemljo na kraju,

kjer je bil Peter pokopan. Tkanina škrlatne barve, prepletena z zlatimi nitmi, kaže na visok položaj osebe, ki jo je nosila. Prav tako na visok položaj kaže porfirna obloga lokulusa. Prazen jarek pod kapelico, kjer je bil prvotni grob, je razumljiv – glede na to, da so apostolove posmrtno ostanke pred gradnjo bazilike preselili v lokulus dva metra višje.

Novico je papež Pavel VI. uradno objavil šele 26. junija 1968. V slavni lokulus zdaj papež za zadnjo noč pred podelitvijo shrani palije (ovratnike iz bele ovčje volne), ki jih na posebni slovesnosti nad grobom sv. Petra podeli novoimenovanim škofom. Prostor si je danes mogoče ogledati, vendar ga zaradi posebnega režima prezračevanje lahko v manjših skupinah obišče le skupno 250 ljudi na dan.

SPLETNI NASLOVI

- http://www.truechristianity.info/en/articles/saint_peter.php (življenjepis sv. Petra)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Peter%27s_tomb (o odkrivanju groba na Wikipediji)
- https://en.wikipedia.org/wiki/Vatican_Necropolis (o vatikanski nekropoli na Wikipediji)
- <http://stpetersbasilica.info/Necropolis/Scavi.htm> (načrt vatikanske nekropole)
- <http://stpetersbasilica.info/Necropolis/IW/TheBonesofStPeter-2.htm#buried> (o sv. Petru in odkrivanju njegovega groba)
- http://www.vatican.va/roman_curia/institutions_connected/uffscavi/documents/rc_ic_uffhttp://www.vatican.va/various/basiliche/necropoli/scavi_english.html (virtualni obisk grobnice sv. Petra)
- fscavi.doc_gen-information_20090216_en.html (prijava za ogled grobnice sv. Petra)